

Erdély Miklós: *Kényes egyensúly (Veszély)*, 1981

Environment, felállítva a *IX. Spotkaniach Krakowskich / The IX. Cracow Meeting* keretében: Pawilon Wystawowy, Krakó, 1981.11.13. (felállította: Erdély Miklós, valamint Enyedi Ildikó és egy nem ismert személy), megsemmisült, Erdély Miklós oeuvre-katalógus nyilvántartási szám: Evm_23

Fotók: Ryszard Bobek, Jacek Szmuc, Stefan Zbadynski

Eredeti nagyítások: Enyedi Ildikó tulajdona, Beke László tulajdona, Erdély Miklós hagyatéka

Első rekonstrukció: *Erdély Miklós (1928–1986) életműkiállítás + INDIGO*. Múcsarnok, Budapest, 1998.10.16–11.18. (Rekonstruálta: Kapitány András, Szőke Annamária; felállította: Kapitány András, valamint Tordai S. Attila)

Második rekonstrukció a Trafó Galériában: 19 db 200 x 90 x 0,5 cm üveglap, 1 üveg vodka, indigópapír, 1 műkáposzta. A felállításban részt vett: Haraszi Zsolt, Nagy Zsuzsi, Szalai Bori, Szalipszki Judit

A rekonstrukció szakmai vezetője: Szőke Annamária, művészettörténész

A *Kényes egyensúly* Erdély Miklós 1979 és 1985 között üveglapokból, illetve üveglapokból is felépített installációinak legmonumentálisabb darabja. Logikailag és részben kronológiailag is egy sor végén áll, amely padlóra fektetett üveglapokkal indult; falnak, majd élükre és egymásnak támasztott üveglapokkal folytatódott, és a nagy méretű, álló, egymást megtartó üveglapokból felépített, teljesen átlátszó, a tükrözések és fénytörések által üveglabirintus képzetét felidéző konstrukcióban végződött. Időrendben: *Festmény* (Az INDIGO-csoporttal közös mű), Budapest, 1979.; *Művészkijárat* (Az INDIGO-csoporttal közös mű), Budapest, 1979.; *Borisz Godunov* (*Szokás az állam lelke*), Budapest, 1980.; *A kalcedoni zsinat emlékére*, Budapest, 1980.; *Südstrand* (*Horizont nélkül*), Wilhelmshaven, 1980.; *Stabilizáció*, Zágráb, 1980.; *Rágalomkristályok. A műtrágyán kell gondolkodni*, Budapest, 1981.; *Mesterdalnokok*, Szigliget, 1981.; *Legszebb nyári élményem*, Budapest, 1981.; *Kényes egyensúly (Veszély)*, Krakó, 1981.; *Mint a vasbeton*, Budapest, 1983.; *[Cím nélkül] (Bitumentorta?)*, Genova, 1983.; *Hadititok*, Bécs, 1984.; *Erdély Miklós Csutak Magdolnával közös kiállítása*, Bécs, 1985.

A művek e sorában számtalan üveg-használattal találkozunk. „Miért használok üveget?” – kérdezte Erdély 1980-ban. „Azért, mert kiderült, hogy a kiállítótermekben semmi más nincs rendszerint, csak az üveg, vagy az sem. Mivel az üveg maga is nagyon kifejező, tehát lehet úgy alkalmazni, vagy úgy elhelyezni, hogy egy-, vagy többfajta jelentés áradjon belőle.” Több installációjának jelentése a felállítás

helyszínén vagy időpontjában az adott politikai-, vagy világhelyzettel állt összefüggésben. Egy korai példa erre a *Hír a forradalomról (Message de la Revolution)* című installációja, amelyet 1971-ben a párizsi Biennale de Paris-n állított fel: „Üveglappal leborított porcelánszervíz, fölötte ferde hullámbádog [a felső szélénél] vasgolyóval, mely látszatra bármely pillanatban legurulhat. Időnként, váratlanul, óriási csörömpölés hallatszik (magnóról)” – írta le a művet Beke László.

A *Kényes egyensúly (Veszély)* szintén egy forrongó és bizonytalan helyzetre reflektált Lengyelországban, egy hónappal a hadiállapot bevezetése és a Solidarność betiltása előtt.

Erdély Krakkóban üveggel és kátránypapírral szándékozott dolgozni, azonban az utóbbit a rendezők nem tudták beszerezni. A mű alapkonceptiója igen egyszerű, amelyet a fotók és a mű felállításában segédkező Enyedi Ildikó révén sikerült tisztázni. A kártyavár- vagy dominó-szerűen egymásnak támaszkodó hatalmas üveglapsor kezdete négy darab egymásnak támasztott üveglap, amelyek négyzetes „zárványába” a mennyezetről egy vöröskáposzta lóg le. Erdély csupán e négyzet kialakításánál vette igénybe két ember segítségét, az innen kiinduló szabályos üvegsort maga építette fel. A sor irányát középtájon megtörte, itt még egy „zárványt” alakított ki, amelybe egy indigópapírba csomagolt boros- vagy vodkásüveget állított egy alacsony talapzatra. E két dolog – a szeszesital és a káposzta – volt az, amit a szükségállapot bevezetése előtt kapni lehetett Krakkóban, ahol a boltok előtt mindenütt sorok álltak. A mű felépítése során a teremből a nézőközönség fokozatosan kiszorult.

A felállítás folyamatáról számos felvétel készült, azonban az üveg-„labirintusról” készült fotókon igen nehéz volt kiigazodni, a méretek kiszámítását az alulnézeti felvételek torzításai nehezítették, illetve a képek által közvetített monumentalitás a mű tényleges veszélyességének érzetét növelte. Csupán utólag, az 1998-as rekonstrukció elkészülte után, az élükkel és lapjukkal egymásnak támasztott súlyos üveglapokból felépített konstrukció stabilitásának az ismeretében mondhatjuk, hogy a mű veszélyessége látszólagos, „kényes” egyensúlyából csak erőteljes vagy szándékos külső beavatkozás révén billenthető ki.

Szabályos építményről van szó, amely a támasztás módját illetően Erdély korábbi installációira hasonlít, méretét és logikáját tekintve azonban azok továbbfejlesztett változata. Mivel a művész már nem él, felmerülhet a kérdés, hogy vajon a művet autentikus módon mutatjuk-e be? Épp az építmény szabályszerűsége teszi lehetővé, hogy a felállítás egy „recept” vagy utasítássor alapján zajoljon le. A legtöbb, amire

törekedhetünk, hogy a konstrukció belső rendszerét, statikáját értsük meg, és egy rekonstrukciónál ez a megértési folyamat intenzívebb és komplexebb kell legyen, mint egyéb művek esetében. E nélkül ugyanis a dolog nincs többé, mert nem állítható újra elő. A rekonstrukció vagy elkészítés maga az értelmezés.

Egy ilyen jellegű munka hosszútávú „megőrzésének” módja abban áll, hogy minden részletében tisztázzuk és leírjuk mindenkori és bárki által történő felállításának módját. Ideális esetben elképzelhető, hogy az installáció szépen becsomagolt és elraktározott elemeit csak elő kell venni és egy pontos terv alapján összeilleszteni, mint egy szerkezetet, amelynek ismerjük a működését. A mű felállítására megfelelő személy mindig az lesz, aki vállalkozik a koncentrált és elmélyült munkára, amelynek élményszerűségéhez a testi részvétel és igénybevétel, valamint az anyagok „viselkedésének” közvetlen megtapasztalása is hozzájárul.

A most elkészített második „rekonstrukció” egyben alkalmat adott arra, hogy egy újabb generáció vegye át a stafétát, tapasztalhassa meg a művel való „barátságos bánásmód” lehetőségeit.

Szőke Annamária